

Kalevala koulujemme äidinkielen opetuksessa.¹

Ensimmäisten suomenkielisten oppikoulujen perustamisesta lähtien Kalevala on kuulunut koulujemme lukusuunnitelmaan, ja siitä pitäen äidinkielen opetuksen päätehtäviä on ollut sen sisältämien henkisten arvojen siirtäminen nousevalle polvelle. Eri ajanjaksoina tämä tehtävä on käsitetty eri tavalla, viime vuosisadalla ja tämän vuosisadan alkupuolella vielä hyvinkin laajasti, ja sen mukainen on ollut myös Kalevalan asema koulujen opetusaineena.

Klassillisissa lyseoissamme Kalevalaa luettiin 1880-luvulla ja enimmäkseen myös seuraavalla vuosikymmenellä V:ltä VIII luokalle. Vaikka äidinkielelle varattu tuntimäärä nykyiseen verrattuna oli vähäinen — kaikkiaan koko koulussa 18 tuntia: I luokalla 4 ja muilla luokilla 2 tuntia viikossa — oli kahdeksan lukukauden aikana kuitenkin tilaisuus perehtyä eepokseen varsin yksityiskohtaisesti. Teosta käytettiin oppikirjana, jonka tuli valaista kaikkea äidinkielen opetuksen alaan kuuluvaa tieto-

¹ Äidinkielen opettajien kokouksessa 6. 6. 1948 pidetty esitelmä.

aineistoa. A. R. NIEMI lausuu tästä Kalevalan lukemisesta omia kouluvuosiaan muistellen: »Äidinkielen opetukseen varattua aikaa ei silloin käytetty niin hyvin, kuin olisi pitänyt. Suomen kieliopin rinnalla luettiin yksinomaan Kalevalaa 5:nneiltä 8:nnelle luokalle. Ja miten sitä luettiin? Aivan samoin kuin jotakin klassillista kirjailijaa kappale kappaleelta, runo runolta, oudot sanat kysyttiin ja asiaselityksiä annettiin, mutta yhtä vähän kuin latinalaisia tai kreikkalaisia kirjailijoita luettaessa tulivat kysymykseen laajemmat yleiskatsaukset, yhtä vähän niitä tarjottiin Kalevalasta. Ei näin ollen ole ihmeenä pidettävä, jos oppilaista nämä tunnit olivat ikäviä, ja jos he puolestansa selvisivät Kalevalasta mahdollisimman vähäisellä kotityöllä. Opetus ei meitä sanottavasti kiinnostanut, jäimme passiivisiksi. Enempää emme osanneet toivoakaan, olihan opetus samantapaista kuin se, mihin olimme tottuneet vanhoja klassikkoja luettaessa».¹ Tällä perustalla opetus kuitenkin pysyi vuodesta toiseen siitä huolimatta, että kotimainen kaunokirjallisuus oli vähitellen yhä enemmän karttunut, ja monet sen saavutukset, kuten »Seitsemän veljestä» epäilemättä jo ilmestymisestänsä saakka, olisivat Kalevalan ohella ansainneet paikkansa koulujen äidinkielen opetuksessa.

Vilkas keskustelu Kalevalasta ja sen kouluopetuksesta virisi jotakuinkin tasan 40 vuotta sitten. Sanomalehdissä oli kirjoituksia, joissa vaadittiin Kalevalan lyhentämistä kouluja varten. Asia ei sinänsä ollut uusi, sillä jo itse Lönnrot oli v. 1862 laatinut kouluille lyhennetyn Kalevalalaitoksen, joka kuitenkin ei ollut saavuttanut suosiota, ja myös Ahlqvist oli pariinkin otteeseen julkaissut pienehkön Kalevala-lukemiston koulujen äidinkielen opetuksessa käytettäväksi apuneuvoksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka aina on työskennellyt Kalevalan harrastuksen vireillä pitämiseksi, otti kysymyksen pohdittavakseen maaliskuun kokouksessa 1908. Päätöstä ei kuitenkaan tehty, vaan haluttiin ensin kuulla Kreikan eeposten erikoistuntijan prof. O. E. Tudeerin lausunto, ja kun tämä oli kielteinen, annettiin asian sillä kertaa raueta. Seuraavana vuonna, tammikuun 9.—12. p:nä, pidettiin Helsingissä oppikoulujen kotimaisten kielten opettajain päivät. Kalevalan opetuksesta piti alustuksen yliopettaja, professori A. V. Koskimies, joka asettui voimakkaasti puolustamaan Kalevalan keskeisen aseman säilyttämistä.² Hänen ehdotuksensa mukaan oli Kalevalan lukemiseen käytettävä V ja VI luokan varsinaiset suomen-tunnit, ja muutamia osia, esim. Sampo-jakson ja Marjatan virren, opettaja voisi vaihtelua aikaansaadakseen luettaa VII luokalla, samoin myös

¹ Vir. 1927 s. 200.

² Kotimaisten kielten opettajain kokouksen pöytäkirja ss. 81—90.

Kullervo-runoston, koska sen traagillisuus kehittyneempiin oppilaisiin tehoaa voimakkaammin. Lisäksi saattaisi olla paikallaan, kuten hän esitti, määrätä jokin runojakso, esim. häärunot, suoritettavaksi lomaluettavana V:ltä VI luokalle siirryttäessä. Alustuksessa käsiteltiin myös opetusmetodia ja päädyttiin toivomukseen, että Kalevalan opetus olisi saatava entistä voimaperäisemmäksi ja mieltäkiinnittävämmäksi, niin että kaikki, mikä runollisessa, asiallisessa ja kielellisessä suhteessa on tositarkeää, voitaisiin saattaa oppilaan täyteen tietoisuuteen. Yksityisten sanojen liian yksityiskohtaista selvittelyä samoin kuin erikoisrunojen kokoonpanon seikkaperäistä käsittelyä sensijaan pitäisi välttää. Taiteellisesti kuvitetun Kalevala-laitoksen aikaansaamista alustaja piti toivottavana, koska se varmaan herättäisi oppilaisissa innostusta Kalevalaa kohtaan, ja opettajien tarpeiksi oli saatava helposti käsiteltäviä apuneuvoja opetustyön syventämiseksi.

Tästä johtavan suomenkielenopettajan ja kirjallisuutemme perusteilisen tuntijan Kalevalan keskeistä asemaa puolustavasta kannanotosta huolimatta näyttää jo tuona aikana, lähes neljä vuosikymmentä sitten, toisenlainen äidinkielen opetussuunta olleen murtautumassa esille. Samassa kokouksessa, missä prof. Koskimies edelleen piti Kalevalaa äidinkielen opetuksen perustana, esitti alustuksen kirjallisuuden lukemisesta toht. OSKARI MANTERE.¹ Hän puolestaan ehdotti Kalevalan luvun supistamista, jotta uudemmalle kotimaiselle kirjallisuudelle ja maailmankirjallisuuden merkkiteoksille voitaisiin lisätä niiden kipeästi kaipaamaa tuntimäärää. Paria vuotta myöhemmin hän Kasvatusopillisessa aikakauskirjassa esitti, ettei Kalevalan lukemiseen pitäisi uhrata kahta lukukautta pitempää aikaa, ja jotta tähän päästäisiin, lukeminen olisi suoritettava lyhennellen, parhaiten ehkä lyhennettyä painosta käyttäen. Kertomuksen eepillinen juoni ja samaten kaikki muu tärkeä, kuten sankarien luonteita ja mielialoja kuvaavat kohdat, olisi säilytettävä, mutta pitkät loitsut ja syrjäkertomukset sensijaan voitaisiin huoletta jättää pois. Tällä lausunnollaan toht. Mantere viitoitti tien Kalevalan esteettiselle opettamiselle, joka, niinkuin tiedetään, myöhemmin on tullut miltei yksinomaan valitsevaksi. Alustuksesta myös käy selville, että useissa kouluissa oli Kalevalasta jo siihen aikaan selviydytty kolmessa lukukaudessa.

Toht. Mantereen hyvin perusteltua lausuntoa seurasi useita vuosia kestänyt keskustelu Kalevalan opetuksesta. Käsiteltiin sekä opetukseen käytettävää aikaa että Kalevalan lyhentämistä. Erityisesti viimeksi mainittu kysymys herätti laajaa mielenkiintoa. Kalevalan eheyttä puo-

¹ Kotimaisten kielten opettajain kokouksen pöytäkirja ss. 91—98.

lustivat mm. E. A. TUNKELO¹, J. HOLLO² ja R. ENGELBERG³, lyhennettyä laitosta taas kannatti mm. A. AARNE.⁴ Ajoittain keskustelu siirtyi päivälehtien palstoille, jolloin saatiin lisäksi lukea tuntemattomien nimi-merkkien kärkkäitä lausuntoja sekä puolesta että vastaan. Maailmansota kuitenkin keskeytti nämä niinkuin monet muutkin harrastukset, mutta vuosi vuodelta toht. Mantereen kanta ikäänkuin omalla painollaan voitti. V. 1927 maamme oppikouluissa luettiin Kalevalaa kouluneuvos Sarvan silloin antamien tietojen mukaan⁵ joko niin, että puolet luettiin V:llä ja puolet VI luokalla tai koko Kalevala V luokalla; vain muutamissa harvoissa kouluissa Kalevalan luku aloitettiin IV:llä ja päätettiin V luokalla. Kalevalan lukemiseen on näin ollen maamme oppikouluissa jo ainakin kolmatta vuosikymmentä käytetty suunnilleen sama aika, minkä nyt voimassa olevat oppiennätyksetkin edellyttävät: V luokalla luetaan muu osa Kalevalaa, mutta Kullervo-jaksosta alkaen loppuosa on sisälletty VI luokan kurssiin.

Kuitenkaan Kalevala koulujemme opetusaineena ei ole jäänyt omaan hiljaiseloonsa, vaan se näyttää jatkuvasti pysyvän mm. äidinkielen opettajain kokousten ohjelmassa. Keskustelu sekä opetusmetodista että opiskeluasteesta jatkuu. Kalevalan syrjäytyminen keskeisestä asemastaan oppikoulun äidinkielen opetuksessa merkitsi, kuten saatettiin odottaakin, perusteellista muutosta opetustavassa. Koko eepoksen luettaminen säe säkeeltä ei enää voinut tulla kysymykseen, ja siksi on yhä useammissa kouluissa siirrytty lyhennettyihin laitoksiin, mikäli ei ole tyydytty laajojen osien kursoriseen lukemiseen. Aika ei myöskään sallinut kovin runsaita asia-, sana- ja kielioppiselityksiä. Oli päästävä uuteen menetelmään, johon toht. Mantere jo oli viitannut, mutta joka yksityiskohdissaan kuitenkin vasta vähitellen hahmottui. Ratkaisevimmin sen syntyyn vaikuttivat E. A. SAARIMAA v. 1921 julkaisema »Kalevalan sanasto», jossa asia- ja sanaselityksiä oli entisestään supistettu, ja F. A. HÄSTESKON (HEPORAUDAN) v. 1926 julkisuuteen saattama »Kalevalan opetusopas». Uusi suunta tahtoi kansatieteellisten, mytologisten, historiallisten ym. asiaselitysten antamisessa ja kieliopin seikkain valaisemisessa tyytyä vain tekstin ymmärtämisen kannalta välttämättömimpään. Toht. Heporauta suositti seuraavaa menettelyä: Kalevalaa on käsiteltävä kaunokirjallisena tuotteenä; päähuomio on kiinnitettävä psykologisiin, esteettisiin ja, mil-

¹ Vir. 1911 ss. 17—28.

² Vir. 1912 ss. 17—28.

³ Kasvatus ja Koulu 1914—1915 ss. 292—296.

⁴ Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirja 1910 ss. 164—179 ja 267—276.

⁵ Vir. 1927 s. 163.

loin aihetta on, eettisiin puoliin. Kun kuitenkin Kalevalassa on paljon kieliopillisia, kansatieteellisiä ja mytologisia seikkoja, ei niitä ainakaan ylemmillä asteilla voi kokonaan syrjäyttää. Osa oudoista sanoista olisi kuitenkin tehtävä selväksi heti ensi lukemisen jälkeen, mutta useimmat vasta sisällyksen käsittelyn yhteydessä.¹ Tällä tavoin Kalevalan opetus lähentyi huomattavasti muun kirjallisuuden opetusta, ja Kalevala sai puolustaa paikkaansa koulun opetusohjelmassa pääasiallisesti vain kaunokirjallisten ansioidensa perusteella. Epäilemättä tästä on ollut paljon etua, sillä näin on voitu päästä yleiskatsaukselliseen kokonaisnäkemykseen ja välttyä vanhan suunnan perusvirheeltä, kokonaisuuden peittymiseltä liian monien yksityiskohtien turhan tarkkaan selvittelyyn. Puutteeksi on kuitenkin jäänyt, ettei eepoksen perusluonnetta ole voitu saada kyllin selvästi oppilaiden tietoisuuteen.

Tälle pohjalle Kalevalan opetus on sitten pääasiallisesti rakentunut. Käytännössä tuloksettomaksi näyttää jääneen A. R. Niemen äidinkielenopettajain päivillä 10. tammikuuta 1927 pitämä Kalevalan opetusta koskeva esitelmä², jossa tätä lähtökohtaa ei hyväksytty. »Kalevalan rinnastaminen kaunokirjallisten tuotteiden kanssa», prof. Niemi lausui, »on ilmeisesti harhaanviepää. Kalevala on kansaneepos; Lönnrotin, Kalevalan kokoonpanijan, tarkoitus oli aikaansaada kirja esivanhempaimme muinaisesta olostä, elämästä ja toimista, jälkimuistoksi Suomen kansalle ja kielelle, kunnes niitä maailmassa on. Kalevalan erikoislaatuisuus vaikuttaa oleellisesti opetusmenetelmään, sen ajatusmaailma ja tunnesisällitys ovat siksi kaukaisia, että vain taitavan ohjauksen avulla voimme ne täysin ymmärtää ja omistaa. Jos tahdotaan Kalevalaa geneettisesti ja esteettisesti selittää, kuten nykyaikainen estetiikka edellyttää, on Kalevalaa tarkastettava monelta eri kannalta: kokoonpanon, kansanlaulun syntyhistorian, mytologian, kansatieteen, runoaiheiden, runoilijan intuition ym. valossa.» — »Kalevalan opetuksen päämäärä olisi oleva suunnilleen sama kuin ennen, nim. sen tekstin kaikinpuolinen selittäminen.» Prof. Niemi ei myöskään pitänyt Kalevalan lyhentämistä eepokselle väkivaltaa tekemättä mahdollisena. Ohjelmanjulistus oli selväpiirteinen, ja varmaan prof. Niemen käsitykset Kalevalan opetussisällöstä olisi tahdottu hyväksyäkin, mutta kun hänellä metodiikan kannalta ei ollut muuta esitettävää kuin jo opetusajan niukkuuden vuoksi käytännössä mahdoton jokaisen runon kaikinpuolinen tarkastelu, opetustyö ei hänen esityksestään voinut paljoakaan hyötyä.

¹ Mtss. 12—13.

² Vir. 1927 ss. 195—208.

Erittäin tärkeä on myös kysymys Kalevalalle soveliaimmasta opetusasteesta. V:sta 1921 alkaen on eri yhteyksissä¹ huomautettu, ettei V:llä ja VI luokalla päästä yhtä hyviin tuloksiin, kuin jos opetus tapahtuisi esim. sopivasti ala- ja yläasteen kesken jaettuna. Kysymys on edelleen yhtä ajankohtainen kuin opetuksen päämäärän ja metodin määrittely. Kun kaikkeen tähän suorastaan ratkaisevasti vaikuttaa, miten Kalevalaa on arvioitava, miten sen kansalliset perusarvot tajutaan, on ehkä paikallaan tarkastaa tätä kysymystä nykyisyyden kannalta.

Viime vuosina Kalevalasta on keskusteltu ja väiteltä enemmän kuin mistään muusta kirjallisuutemme tuotteesta. Väittely on huipentunut vaatimukseen, että eepoksemme on kokonaan uudelleen arvioitava, ja edellyttäen, että tämä uudelleenarviointi tapahtuu reaalilla pohjalla, me äidinkielen opettajat keskeisimpien kansallisten arvojen välittäjinä saattanemme vaatimukseen yhtyä, vieläpä tunnustaen, että uudelleenarvioimisen tulee olla jatkuvaa tieteen ja olojen yleisen kehityksen mukaan.

Kalevalan tutkimus samoin kuin kaikki ne tieteet, kansanrunouden-tutkimus, kansatiede, arkeologia, historia, uskontotiede, kielentutkimus ja estetiikka, jotka kukin osaltaan luovat valoa kansalliseepoksemme ja muinaisrunoutemme aarnioihin, ovat aikojen kuluessa perusteellisesti muuttaneet käsitystämme eepoksesta ja sen sisältämistä arvoista. Ei edes kaiken perus ja runko, Kalevala kaunokirjallisenä tuotteena, vaikka se muodoltaan ja sisällykseltään edelleen on sama kuin Lönnrotin kädestä lähteneenä, ole samalla tavoin tulkittava kokonaisuus, kuin se oli esim. miespolvi sitten. Viime aikoina on tullut entistä selvemmin yleiseen tietoisuuteen Lönnrotin luova osuus eepoksen syntyyn: kokonaisuuden hahmottelu, juonen kehittäminen, runojen kutominen toisiinsa, ja hänen työssä yleisesti noudattamansa periaatteet.² Tämä taas puolestaan on avannut uusia mahdollisuuksia Kalevalan esteettiseenkin arviointiin. Tiedämme entistä paremmin, millaisista aineksista Kalevalan henkilö-hahmot koostuvat, mistä luonteiden piirteet juontuvat, mistä monet ristiriitaisuudet juonen kehittämisessä samoin kuin henkilöiden toiminnassa ja heidän luonteissaan johtuvat, jne. Nykyajan opettaja voi jo yksin kaunokirjalliselta kannalta Kalevalaa opettaessaan perustaa työnsä realistisemmalle pohjalle kuin ennen oli laita.

Paljon syvempää muutosta merkitsevät kuitenkin ne tulkinnat, joihin Kalevalaa ja kansanrunojamme yksityiskohdissaan valaiseva mytologian, kansa- ja kielitieteen ym. tieteiden tutkimus on johtanut. Kansanrunoi-

¹ E. A. SAARIMAA *Vir.* 1921 ss. 4—5; LAURI PELKONEN *Vir.* 1928 ss. 170—171 ym.

² Ks. VÄINÖ KAUKONEN *Vanhan Kalevalan kokoonpano I ja II.*

hin pääasiallisesti perustuvana Kalevala sisältää sekä historiallisia että myyttillisiä piirteitä, ja vaikka tutkimuksen ei näillä aloilla enempää kuin esteettisissä tulkinnoissakaan ole onnistunut aina päästä ehdottomaan yksiselitteisyyteen, tiedämme nyt selvemmin kuin koskaan ennen, mitä Kalevalan sanontaan ja runokuvaan kätkeytyy, mikä niissä on realistiseen elämään perustuvaa, mikä mielikuvituksen leikkiä tai mytologian piiriin kuuluvaa. Niinpä iso tammi ei ole enää vain mielikuvituksen luoma hyperbola¹, vaan osa muinaista maailmankuvaa, tähtitaivasta hallitseva linnunrata², iso härkä ei myöskään liene vain juhlaruoaksi teurastettu härkä mielikuvituksen suurentamana, niinkuin se aikoinaan esitettiin, vaan ikivanha myyttillinen olento, jolla saattaa olla vastineita muidenkin kansojen tarinastossa³; myyttillisiin olentoihin kuuluu myös Hiiden hirvi, joka ei myöskään ole vailta kansainvälisiä, osittain ikivanhoja vertauskohtia⁴; edelleen sampo, Kalevalan avain, joka eepoksemme mukaan on ihmemylly, kansanrunouden laajasta näkökulmasta tarkastettuna tuo eteen koko muinaisen maailmankuvan, ja vihdoin esim. Pohjola, monien draamaattisten tapahtumien keskipiste, on saanut nimeensä liittää niin paljon uskomuksellista, että mahdollisen realistisen taustan löytäminen on osoittautunut työlääksi tehtäväksi.⁵ Kaiken kaikkiaan Kalevalaan liittyy miltei lukematon määrä ongelmia, joihin jatkuva mytologian tutkimus luo uutta valoa sillä tavoin avartaen käsitystämme Kalevalasta. Toisaalta myös realistiset piirteet vähitellen kirkastuvat. Esim. aseiden ja niiden käytön samoin kuin kulkuneuvojen historia on onnistuttu jo varsin tarkoin selvittämään. Monen monien Kalevalan runokuvien taakse kätkeytyy todistettavasti realistisia yksityiskohtia muinaisesta elämästä, esim. *siell' on hirvet hirtettyinä, jalopeurat jaksettuna* on runokuva lappalaisten suongerista eli lihojen ripustamistelineestä⁶, miekan mittely oli todella miekkojen mittaamista ennen kaksintaistelua⁷, jne. Monet erehdysmuodot on voitu oikaista, esim. *teki soan sormistansa po. teki soan sorvistansa*, so. *sorva* -nimisistä kaloista; *vatsassa varaväkevän* alk. *vatsassa varat väkevät*, jne. vain muutaman harvan esimerkin mainitakseni. Tiede kehittyy, ja sen mukana arvioimme Kalevalaa monissa kohdissaan uudella tavalla.

Tutkimustyön edistymisen ohella meidän on Kalevalaa arvioides-

¹ LAURI PELKONEN Vir. 1927 ss. 87—91.

² Y. H. TOIVONEN SUSA LIII 2 ss. 1—77.

³ Y. H. TOIVONEN mt. ss. 33—34.

⁴ JOUKO HAUTALA Hiiden hirven hiihdäntä, ss. 213—219.

⁵ Ks. esim. U. HARVA Vir. 1945 ss. 219—225.

⁶ KUSTAA VILKUNA KSVK 1939 ss. 74—75.

⁷ M. HAAVIO SMRM ss. 35—36.

samme otettava huomioon olojen yleinen kehitys, jota on tapahtunut kaikilla aloilla. Kirjallisuutemme kasvu on ollut suuri. Aihepiiri toisensa jälkeen on vallattu kirjalliselle viljelylle, ja sekä runouden että proosan alalla saavutukset ovat olleet merkittävät. Tämän mukana ilmaisukeinot ovat rikastuneet, tyyli on muovautunut ajan hengen ja vaatimusten mukaan. Ei ole kulunut vielä kolmea vuosikymmentä siitä, kun kielemme hyvä tuntija lausui Kalevalasta puhuessaan: »Kuinka köyhää onkaan sivistynyt yleiskielemme verrattuna siihen puuttumattomaan rikkauteen, jolla Kalevala tulkitsee ajatuksen ja tunteen mitä erilaisimpia vivahtuksia. Siltä pohjalta, kansankielen ilmaisuvaroja jalostaen, on luotava ilmeikäs suomalainen 'normaaliproosa', jollaista ei vielä ole.»¹ Osaksi ehkä toisenlaista yksilöllistä suhtautumistapaa, mutta suurimmaksi osaksi kuitenkin olojen kehitystä kuvastavat varoituksen sanat, jotka kielemme ansioitunut tutkija² kevättalvella 1948 Suomen Kuvalehden haastattelussa osoitti erityisesti äidinkielen opettajille: oppilaita on varoitettava siitä kielen pöhöstä, joka Kalevalan tyyliin on ominaista. Esteettiset ja eettiset arviot suurelta osalta myös muuttuvat aikojen kuluessa. Pitkän, kärsimyksiä tuoneen sodan jälkeen Kalevalan taistelu-, itsemurha- ym. kohtaukset vaikuttavat toisella tavalla kuin hiljaisina rauhankausina, jne. Eniten kuitenkin arviointiamme muuttaa olojen ulkoinen kehitys. Vielä muutama vuosikymmen sitten Kalevalan runoissa kuvastuva realistinen elämänmuoto oli eepoksen lukijoille ikäänkuin itsestään selvää. Paljon kansanomaista työvälineistöä oli vielä käytössä, vanhat kansantavat elivät, tunnettiin hevoset ja ajoneuvot, käden ulottuvilla oleva maalauskulttuuri valaisi kalevalaista elämänperustaa. Nykyiselle tekniikan aikakauden ihmiselle, eritoten kaupunkilaiselle, tämä kaikki on yhä etäännyvää menneisyyttä. Ajatustapa on perusteellisesti muuttunut. Romanttinen kuvittelu on jäänyt taakse. Ei ole sen vuoksi ihme, että välimatka nykyisyydestä kalevalaiseen menneisyyteen on muutamassa vuosikymmenessä suunnattomasti kasvanut. Valitetaan, että lähentyminen on vaikeata, ja kuitenkin yhdistävä silta on rakennettava, sillä muuten Kalevalan rikasta hengenperinnettä ei voida nousevalle nuorisollekaan pelastaa. Tämä on otettava lähtökohdaksi määriteltäessä nykyisyyden kannalta Kalevalan opetuksen tehtäviä ja tavoitteita, jotka mielestäni ovat seuraavat:

1. Opetustyön perustana tulee olla oppilaiden tutustaminen Kalevalaan esteettisesti, psykologisesti ja eettisesti antoisana kaunokirjallisena teoksena. Yleissivistykseen kuuluvaksi on katsottava eepoksen juonen-

¹ SAARIMAA *Vir.* 1921 s. 2.

² LAURI HAKULINEN.

kehityksen ja tapahtumainkulun perusteellista tuntemista. Valittujen kohtien ulkoaitamiseen on myös pyrittävä. Tämän ohella Lönnrotin luova osuus Kalevalan syntyyn on saatettava oppilaiden tietoisuuteen.

2. Muinainen maailmankuva, jonka heijastuksia monet Kalevalan runot tai runonkohdat ovat, on saatettava oppilaiden henkistä pääomaa rikastuttamaan. Kalevalan ymmärtäminen jää parhaassakin tapauksessa pinnalliseksi, ellei mytologian tarjoamaa apua opetuksessa käytetä hyväksi.

3. Kalevalan realistista taustaa, so. kansatieteen, arkeologian ja historian esittämää entisajan elämää on niin laajasti valaistava, että runojen ja niiden yksityiskohtien tajuaminen käy mahdolliseksi. Tällöin on muistettava, ettei Kalevala ole mainittujen tieteiden oppikirja, sellaiseksi se hyvin vähän soveltuu, vaan aivan päinvastoin juuri noista tieteistä on saatava apua Kalevalan tulkitsemiselle.

4. Kielitiede, ennen kaikkea etymologiantutkimus, on luonut uutta valoa kansanrunoutemme historiaan, vieläpä esihistoriaankin, ja ratkaisut monta vaikeata ongelmaa, jotka runontutkimuksen omin menetelmin olisivat kenties ainaseksi jääneet selvittämättä. Siksi on kielentutkimuksen niihin tuloksiin, joilla on Kalevalan mytologian ja asiasisällyksen ymmärtämisen kannalta merkitystä, kiinnitettävä niiden ansaitsemaa huomiota. Sen sijaan yksityisten sanojen muotoihin enempää kuin erikoisiin johdannaisryhmiin ei runojen käsittelyssä yleensä tarvinne kajota.

5. Kalevalan merkitystä kansallisen elämämme ja kulttuurimme kulmakivenä on sopivissa yhteyksissä tähdennettävä viittaamalla mm. tieteen, taiteen ja kirjallisuuden saavutuksiin, joita kalevalais-kansalliselta pohjalta on noussut. Eepoksen arvon tajuaminen on omiaan herättämään harrastusta sitä kohtaan.

Tällä tavoin määritelty opetustehtävä asettaa sekä opettajille että oppilaille suuria vaatimuksia. Mitään muuta mahdollisuutta ei kuitenkaan ole, jos tahdomme opettaa Kalevalaa nimenomaan kansalliseepoksena, kansamme tunteiden ja ajatusten tulkitsijana. Tiede tekee työtään inhimillisen tiedon kartuttamiseksi ja uuden luomiseksi, ja opettajien tehtävänä on nuorison välityksellä saattaa tutkimuksen tulokset kansakunnan elämää rikastuttamaan. Tämä koskee yhtä hyvin Kalevalaa kuin kaikkia muitakin opetuksen aloja, joissa tunkeudutaan pelkkää silmin nähtävää deskriptiota syvemmälle. Sen vuoksi opettajan menestyksellisen työn perusehtoihin kuuluu, että hän tuntee hyvin Kalevalaa ja muinaisrunouttamme käsittelevän tutkimuksen saavutukset ja jatkuvasti seuraa niiden kehitystä. Helpoimmin tämä on tehtävissä tutustumalla Kalevalaa käsitteleviin yleisteoksiin, joita on ilmestynyt ja vastakin ilmestyy. Vaikka

kansanrunoudentutkimuksen arvosanaa ei pidetä suomen kielen lehtorin-virkoihin pätevyysvaatimuksena, se olisi kuitenkin laskettava ensiarvoiseksi ansioksi. Mutta niinkuin muillakaan opetuksen aloilla tieto yksin ei tee opettajasta ammattinsa taitajaa, vaan lisäksi tarvitaan myös opetus-taitoa, so. metodien hallintaa, innostuneisuutta ja eläytymistä tehtävään sekä nuorten psykologista oivaltamista, niin on myös Kalevalan opetuksessa, ennenkuin siitä voi saada herätteitä antavan ja harrastusta virit-tävän työalan. Jos opetus lähtee laajalta pohjalta, myös opetuksen herät-tämien harrastusten ala laajenee käsittämään kaiken sen, mikä tavalla tai toisella eepostamme valaisee ja siihen liittyy. Silloin päästään vihdoin Kalevalan harrastuksen määrittelemisestä vain eepoksen uudelleen ja uudelleen lukemiseksi, niinkuin nykyisin usein saa nähdä tehtävän.

Jos opetuksen tavoitteet määritellään niin laajasti, kuin olen esittänyt, on samalla koetettava löytää metodi, joka tekisi mahdolliseksi tämän ohjelman käytännöllisen toteuttamisen. Kokonaan uuden luomiseen ei tällöin ole tarpeen ryhtyä, koska jo ennestään tunnetuissa metodeissa on paljon valmista, jo käytännössä koeteltua. Opettajan on käsittääkseni ikäänkuin jaoitettava Kalevala tiettyihin osiin, jotka käsitellään sen mukaan, miltä kannalta valaistuina ne ovat opetukselle antoisimmat. Kun Kalevala kaunokirjallisenä teoksena on opetustyön varsinainen perusta, se on myös suurimmalta osaltaan käsiteltävä jo vakiintuneen kaunokirjallisen opetusmetodin mukaan psykologiselta, esteettiseltä ja sopivin kohdin eettiseltä kannalta. Muuta lähtökohtaa esim. Aino-jakson, Lemminkäis-runojen, Kullervo-jakson, Kilpakosinnan ja muiden vastaa-vanlaisten runojen kokonaiskäsitteilylle tuskin voidaan ajatella. F. A. Hepo-raudan »Kalevalan opetusopas», E. A. Saarimaan, Lauri Pelkosen, Martti Vaulan ja V. A. Hailan Kalevalan opetusta käsittelevät artikkelit ovat tältä kannalta niin valaisevia, että niihin on vaikeata mitään olennaisesti uutta lisätä. Opetuksen tavoitteena on välittömien elämysten luominen, mikä voitaneen parhaiten toteuttaa aiheuttamalla opittavan tunnepoh-jaista omimista. Asia- ja sanaselityksissä voidaan, kuten tämän suunnan kannattajat yksimielisesti esittävät, varsinaisen tekstin käsittelyn yhtey-dessä tyytyä vain ymmärtämisen kannalta välttämättömpään, ja kieli-opillisiin selittelyihin tarvitsee tuskin lainkaan kiinnittää huomiota. Joka tapauksessa on ehdottomasti varottava, ettei runojen tuottama esteetti-nen nautinto joudu kärsimään kesken kaiken aloitettavien pitkien, johon-kin yksityiseen käsitteeseen, sanaan tai muotoon kohdistuvien selitysten vuoksi. Kuitenkin on esteettisenkin käsittelyn yhteydessä mahdollisuus sopivissa kohdin kiinnittää huomiota eepoksen syntyhistoriaan ja Lönn-rotin osuuteen Kalevalan luomisessa. Monesti tämä vain syventää niitä

yleisinhimillisiä tunteja, joita Kalevala meille välittää. Esim. Kullervon lausumat sodan haltioitunutta uhmaamista kuvastavat sanat: »En mä silloin suohon sorru enkä kaau kankahalle, korppien kotisijoille, variksien vainiolle, kun sorrun sotatiloille, vaivun vainotanterille. Somap' on sota-han kuolla» jne. saavat laajan, inhimillisesti vaikuttavan taustan, kun toteamme, että ne ovat kokonaan erillistä lyyrillistä kansanrunoa ja tähän paikkaan vain Lönnrotin taiteellisen vaiston lisäämät. Samanlaisia Lönnrotin taitelijanominaisuuksia valaisevia huomautuksia voidaan tehdä, eepoksen esteettistä arvoa tähdentäen, monien muiden lyyrillisten kappa-leiden käsittelyn yhteydessä. Esim. Kullervon orpouden valitus, niin saumattomasti kuin se liittyykin runon kokonaisuuteen, on myös alkuaan, erillinen lyyrillinen runo, jonka Lönnrot on tähän yhteyteen tuonut. Näin julkisessa keskustelussa paljon väittelyä aiheuttanut kysymys — Lönnrotinko vai kansan eepos — saadaan jo kouluopetuksessa oikeassa valaistuksessa yleiseen tietoisuuteen, vaikka tämänsuuntaisen analysoinnin täytyy koulussa rajoittuakin vain harvojen, hyvin valittu-jen esimerkkien osoittamiseen.

Kalevalassa on kuitenkin paljon runoja ja runonkohtia, jotka voi käsitellä paljon antoisammin joltakin muulta kuin kaunokirjallisuudesta kannalta. Käsittääkseni näiden muiden lähtökohtien tavoittamiseen on jo vaihtelun aikaansaamiseksi pyrittävä¹, sillä aina samansuuntainen psykologisten ja esteettisten samoin kuin eettistenkin arvojen tähdentäminen käy ainakin osalle oppilaista yksitoikkoiseksi. Eläytymiseenkään ei tunnista tuntiin samanlaisin keinoin voida päästä. Joitakin runoja voitaneen käsitellä lähinnä mytologian valaistuksessa, toisia kansatieteen, eräitä taas joltakin muulta kannalta. Esim. Maailman luominen, Iso tammi, Väinämöisen Tuonelassa-käynti, samoin Vipusessa-käynti, eräät Sampo-runoston kohdat ja Päivän päästö ovat mytologiselta kannalta käsiteltyinä suurenmoisia runoluomia. Ne tutustavat oppilaat suomalais-ten esi-isiemme muinaiseen maailmankuvaan, jonka tuntemista, kuten edellä on huomautettu, on pidettävä opetustavoitteisiin kuuluvana. Runo-jen ainekset eivät ole vain oman mielikuvituksen ja kotoisen ympäristön luomia, vaan niissä on paljon kansainvälisiä uskomuksia, joiden juuret ovat syvällä inhimillisten sieluntoimintojen uumenissa. Esimerkkinä siitä, miten Kalevalan runon käsittely lähinnä uskomukselliselta kan-nalta voi tapahtua, mainittakoon lyhyitä viitteitä Pohjolan lähettämien tautien esittämisestä. Lähtökohdan opetukselle antaa jo pelkästään huomaus, että taudit kansanomaisen käsityksen mukaan olivat ihmisestä

¹ Vaihtelun aikaansaamista Kalevalan harrastuksen herättämiseksi on tähdentänyt mm. E. A. SAARIMAA esim. Vir. 1931 s. 277.

itsestään riippumattomien ulkopuolisten voimain aiheuttamia. Niitä saattoivat lähettää yli-inhimilliset olennot, haltijat, sekä myös pahan-suovat ihmiset taikakeinoin turvautuen. Tautien erilaiset nimitykset, jotka oppilaat voivat tekstistä itse hiljaa lukien poimia, antavat tilaisuuden tarpeelliseksi katsotussa laajuudessa syventää oppilaiden käsityksiä kansanomaisesta tautiopista. Tämän jälkeen siirrytään juonen tarkasteluun. Runo kuvastaa Louhen noidan olemusta, joka oppilaille on monesta yhteydestä entuudestaan tuttu. Tulos: alta lattiat lahovi, päältä peite märkänävi. Sanonnan ytimekäs osuvuus jo semmoisenaan tehoa, se on näyte runollisen ilmaisun voimasta. Sitten seuraa runon toinen osa: Väinämöinen parantaa Kalevan kansan. Jälleen lähdetään kansanuskomuksista: kun tautien luultiin tulevan ihmiseen ulkopuolisten voimien vaikutuksesta, ne myös erikoistoimenpitein voitiin ajaa pois. Sopivia kysymyksiä tehden päästään parannustapoihin: saunaan, monenlaisiin rohtoihin ja taikaluvuin valmistettuihin lääkkeisiin, ns. katseisiin, sekä ennen kaikkea sanan mahtiin. Juonen tarkastelu osoittaa, että Väinämöinen suurena tietäjänä pystyi näitä keinoja käyttäen pelastamaan kansansa taudin vallasta. Tässä onkin käsittelyn runko. Runo sisältää lisäksi useita loitsuja: Pahojen synnyn, Lapsensaaajaisen sanat, Parantajan luvun, Kylpysanat ja Kipusanat. Kun Kalevalan opetukseen käytettävä aika ei salli loitsujen yksityiskohtaista tarkastelua muuta kuin silloin tällöin näytteeksi eri loitsumuodoista, on opettajan monien seikkojen perusteella harkittava, milloin tähän on tarkoituksenmukaisinta ryhtyä. Pohjolan lähettämiä tauteja esittävässä runossa loitsut ovat Lönnrotin alkuaan erilaisista luvuista kokoonpanemia, hän on järjestänyt runojen sijoituksen oman käsityksensä mukaan ja siirtänyt Neitsyt Marialle esitetyistä rukouksista säkeitä rukoukseen Ukolle ylijumalalle.¹ Jo tästä syystä nämä loitsut voidaan sivuuttaa yleispiirteisellä huomautuksella, ellei tätä runoa tahdota nimenomaan valita ilmentämään Lönnrotin osuutta sen kuvan muodostumiseen, minkä Kalevala uskomuksellisista asioista meille välittää. Kaiken kaikkiaan runon tarkastelu jo tässä valaistuksessa, minkä olen esittänyt, on opetustehtävänä varsin antoisa, vaikka se yksinomaan kaunokirjallisesti ja esteettisesti käsiteltynä kykenee tarjoamaan vain vähän.

Edelleen Kalevalassa on runoja ja runonkohtia, jotka kansatieteen kannalta käsiteltyinä muodostuvat antoisimmiksi. Mainitsen vain Sammon juurten härillä kyntämisen ja Oluen panon, jotka molemmat perustuvat Karjalasta koottuihin runotoisintoihin, mutta kuitenkin ilmaisevat puh-

¹ V. KAUKONEN Vanhan Kalevalan kokoonpano II, ss. 58—59.

taasti länsisuomalaista käytäntöä ja sellaisinaan osoittavat runoaiheissa tavattavia länsisuomalaisuuksia. Kansatieteellisesti antoisimpiin kuuluvat myös häärunot. Joskus opetus voi lähteä kielentutkimuksen luomalta perustalta, ajatelkaamme vain sammon ongelman ratkaisua. Joskus saadaan lähtökohta Kalevala-taiteesta, joskus taas jonkin Kalevalan kohdan pelkkä ymmärretyksi saattaminen vaatii manaamaan avuksi kaikilta eri aloilta yhteisesti saatavan reaalityiedon. Jokin runo saattaa muodostua erittäin antoisaksi lausuntatehtävänä, jne.

Mutta vaikka opetus näin koetettaisiinkin saada vaihtelevaksi, tarvitaan suuria yleiskatsauksia, jotka täydentävät käsitystämme eepoksesta. Opettajan johdolla tapahtuva esitelmätoiminta voidaan sillä asteella, millä Kalevalaa opetetaan, ohjata Kalevalan opetuksen avuksi.¹ Etenkin kun saadaan käytettäväksi uusia Kalevalaa käsitteleviä yleistieoksia, tämä työ suuresti helpottuu. Oppilaiden omatoimisen Kalevalan harrastuksen elvyttämiseksi tämä on tärkeätä.

Edellä hahmoteltu opetusmenetelmä pyrkii tekemään Kalevalalle oikeutta eepoksena Suomen kansan muinaisesta elämästä, jollaiseksi Lönnrot sen juuri oli tarkoittanut. Teoksen kaunokirjallinen arvo ei myöskään joutuisi tästä kärsimään.

Tällaisen ohjelman toteuttaminen keskikoulussa sen ylimmälläkin asteella on kuitenkin vaikeata. Yliopettaja Saarimaa on jo v. 1921 huomauttanut, että oppilaiden ikä viides- ja kuudesluokkalaisina mahdollisimman vähän soveltuu Kalevalan täydelliseen omimiseen. Satujen kausi on oppilaiden enemmistöltä jo jäänyt taakse, eikä älylliseen harrastukseen vielä ole samoja mahdollisuuksia kuin myöhempinä ikävuosina. Sen vuoksi hän ehdotti, että Kalevalaan tutustuttaisiin alustavasti jo II luokalla ja perusteellisempi käsittely suoritettaisiin vasta VII luokalla. Tähän käsitykseen ovat yhtyneet Kalevalan opetusta käsitelleet johtavat pedagogit, ja myös prof. A. R. Niemi sitä kannatti pitäen kuitenkin alustavan käsittelyn tapahtumista suotavimpana keskikoulun ylimmällä luokalla.² Opetusasteen muuttamista voidaan perustella erittäin painavilla psykologisilla ja kasvatuksellisilla seikoilla, ja jo yksistään se, että Kalevalan monitahoinen hedelmällinen koulukäsittely vaatii oppilailta vankkaa perustietoa voidakseen kehittyä omatoimiseksi, harrastusta virittäväksi työmuodoksi, puoltaa muutoksen aikaansaamista. Koko koulun kannalta ehdotuksen toteutuminen merkitsisi täten epäilemättä suurta voittoa, mutta keskikoulun osalta huomattavaa taantumista. Nykyistä opetusastettahan puolustetaan lähinnä sillä, että Kalevalan kansallinen arvo

¹ Ks. tarkemmin M. VAULA *Vir.* 1948 s. 261 ja tämän kirjoittaja *ib.* s. 265.

² *Vir.* 1927 s. 202.

olisi saatava jo keskikoulun käyneille pääpiirteissään tunnetuksi. Ala-asteella opetus oppilaiden ikäkauden vuoksi voisi tuskin päästä muuhun kuin eepoksen juonenkehityksen ja tapahtumainkulun tunnetuksi tekemiseen. Sen lisäksi kalevalainen runopoljento kenties painuisi mieleen, ja parhaassa tapauksessa ehkä muutamia piirteitä kansamme muinaisesta elämästä saataisiin selvitetyksi. Täydellistä Kalevalaa ei voitaisi ajatella opetuksen perustaksi, ja nykyiset lyhennetyt laitoksetkin liivo Härkösen lyhennelmää lukuunottamatta olisivat sille asteelle liian laajoja. Kuitenkin jo tällainen tutustuminen merkitsisi paljon; tuntemattomaksi ei eepoksemme näinkään keskikoulun käyneille jäisi. Huomattava korvaus taas saataisiin siitä, että ylimmän asteen tunnit voitaisiin käyttää muun kirjallisuutemme valaisemiseen, mikä taas yleisen kansalaissivistyksen kannalta olisi myös ensiarvoisen tärkeitä. Keskikoulun opetustavoitteiden ei siis tarvitsisi olla esteenä muutoksen toteuttamiselle, mutta kun kysymykset aina liittyvät toisiinsa, opetusajan saaminen VII luokalta vaatii melkoisia järjestelyjä. Nykyiselläänkin VII luokan oppitunnit ovat jotakuinkin täyteen ahdettuja, kun kirjallisuudenhistorian ohella on tutustuttava vanhaan kirjasuomeen, Kantelettareen ja vähin jo uudempaan kirjallisuuteen sekä kaiken tämän lisäksi tehokkaasti kehitettävä ainekirjoituksen taitoa. V ja VI luokalla lasketaan Kalevalaan käytettävän yhteensä 70 à 100 opetustuntia. Jos siirryttäisiin uuteen järjestelmään, voitaisiin ala-asteella tapahtuneen lukemisen perusteella ja yläasteen oppilaiden jo varsin kehittyneen oppimiskyvyn mukaisesti supistaa Kalevalaan käytettävä aika vain osaan entisestään. Samanaikaisesti Kalevalan kanssa opiskeltaisiin kirjallisuudenhistoriaa, jonka alkupuoli käytännössä olevien oppikirjojen mukaan käsittelee juuri kansanrunouttamme. Tältä osalta opetus saisi Kalevalan käsittelystä tukea, ja keskitys opetuksessa niinkuin kaikkialla muuallakin merkitsee tehon kasvua. Niiden muutosten yksityiskohtaiseen ja perusteelliseen pohdintaan, joita Kalevalan opetuksen uudelleenjärjestely äidinkielenopetusohjelmassa aiheuttaisi, ei tässä, kokonaisuudessaan Kalevalan opetusongelmiin keskittyneessä esityksessä ole tilaisuutta, mutta ensi sijassa kai olisi harkittava, eikö Seitsemän veljeksien opetusta voitaisi siirtää keskikoulun ylimmälle asteelle ja eikö lukion alin luokka soveltuisi Kantelettaren ja eräiden uudemman kirjallisuutemme nykyisin ylemmällä asteella luettavien valioiteosten käsittelyyn. Yhden lisäviikkotunnin saaminen VII luokalle merkitsisi suurta helpotusta opetuksen järjestelyssä.

Kalevala kansalliseepoksenamme ja kulttuurimme kulmakivenä ansaitsee kaikinpuolisen huolenpitoimme.

Aimo Turunen.